

**Válasz Alberti Gábornak, É. Kiss Katalinnak és Kornai Andrásnak az
Aspects of Hungarian Syntax from a Lexicalist Perspective
című akadémiai doktori értekezéséről írt opponensi véleményére**

Tisztelt Bírálóbizottság, Tisztelt Opponensek, Tisztelt Jelenlévők!

Hálásan köszönöm mindhárom opponensem bírálatát. Úgy vélem, számomra nagyon kedvezően alakult, hogy az illetékes testületek őket jelölték ki a disszertációm bírálatára. Ennek az az oka, hogy opponenseim három alapvető nyelvészeti irányvonal és szemléletmód eminens képviselői. Következésképpen disszertációm értékelését a nyelvtudomány különböző perspektíváiból végezték el. A dolgozatom erényeit méltató megjegyzéseiket köszönettel veszem, és annak megerősítéseként fogom fel, hogy tudományos szempontból indokolt volt a témaválasztásom, és a kitűzött kutatási és disszertációs céljaimat tartalmi és formai szempontból egyaránt alapvetően meggyőzően sikerült megvalósítanom. Rendkívül hasznosnak tartom és nagy köszönettel fogadom opponenseim kritikai észrevételeit, mert ezek mindegyike roppant értékes segítséget fog nyújtani kutatómunkám folytatásához, valamint az értekezés átdolgozásához annak érdekében, hogy monográfiaként megjelenhessen. Természetesen ezek az észrevételek különböző jellegűek, és ebből következően a segítségnyújtó funkcióik is eltérők lehetnek. Vannak olyanok, amelyek további kutatásra és (ebből adódóan) a disszertáció bővítésére ösztönöznek, vannak olyanok, amelyek megítélésem szerint (is) jogos kritikát fogalmaznak meg, és ezek alapján lényeges „helyi” módosításokra van szükség a dolgozatban, és vannak olyanok is, amelyekkel nem értek egyet. Úgy érzékelem, hogy e legutóbbi kategóriába több olyan megjegyzés is tartozik, amelyek feltehetőleg azért születtek, mert a dolgozatban a releváns szöveg nem volt kellően egyértelmű vagy részletes. Nyilvánvalóan ezek a szövegrészek is megfelelő kiigazításra vagy bővítésre szorulnak.

Válaszomban a kritikai megjegyzésekre összpontosítok, és opponenseim méltató megjegyzéseiből, amelyeket örömmel nyugtázok, csak néhányat idézek: csupán azokat, amelyek valamilyen szempontból teljesebbé teszik a kritikai észrevételekre adandó válaszomat. Tematikus bontásban és összevontan reagálok a három bírálat releváns megjegyzéseire. Az általános észrevételekkel kezdem, majd az egyes fejezetekre vonatkozóakra válaszolok.

1. Általános észrevételek

1.1. Az elméleti keret

É. Kiss Katalin ezt írja értékelésének összefoglalójában. „A fentebb megfogalmazott fenntartásaim nem a dolgozat kvalitásaira, hanem magára a választott elméleti keretre vonatkoznak” (6. oldal). Ezeket a fenntartásokat részletesebben a 4. és az 5. fejezethez fűzött megjegyzéseiben fogalmazza meg. A konkrét jelenségek elemzésével kapcsolatos részletekre majd az adott fejezetekre vonatkozó észrevételek tárgyalása során térek ki. A kritika lényege az, hogy É. Kiss Katalin szerint a Lexikai-Funkcionális Grammatika (a továbbiakban LFG) nem úgy „elvszerű”, mint a chomskyánus irányzat: nem törekszik a legmagasabb adekvátsági szint, a magyarázó erejű adekvátság elérésére, vagyis: „nem az ember nyelvi képességét akarja megmagyarázni: végső célja nyilván a számítógépre való implementálhatóság, ezért – tekintve a mai számítógépek óriási kapacitását – az egyszerűség nem követelmény” (4. oldal). Ezekkel a megállapításokkal szemben az LFG-t a kidolgozó és művelői (természetesen engem is beleértve) alternatív nemtranszformációs generatív

grammatikának tekintik. Ez azt jelenti, hogy magukévá teszik a generatív irányzat alapelveit, legfőbbképpen a „velünk született univerzális grammatika” felfogást, ugyanakkor ennek a grammatikának a modellálására egy radikálisan eltérő felépítésű és elvrendszerű elméletet dolgoztak ki és fejlesztenek tovább. Mindezekről egyebek között a disszertáció 11. oldalán van szó. Onnan idézek most egy mondatot és a mondathoz tartozó lábjegyzetet. „Grammatical functions (and grammatical relations in general) are the basic organizing notions and concepts in the system by the help of which a wide range of phenomena can be captured even across typologically radically different languages in ways that can potentially satisfy the principle of universality” [A grammatikai funkciók (és a grammatikai viszonyok általában) alapvető szervező fogalmak és képzetek a rendszerben, amelyek révén a jelenségek széles köre ragadható meg még tipológiailag radikálisan eltérő nyelvekben is olyan módokon, amelyek potenciálisan kielégíthetik az univerzalitás elvét] (11. oldal). „For detailed argumentation, see Bresnan (1982a). This book also argues for LFG’s being a psychologically realistic generative framework in terms of modelling the competence of native speakers and the process of first language acquisition” [A részletes érvek felsorakoztatását l. Bresnan (1982a)-ban. Ez a könyv mellett érvel, hogy az LFG egy pszichológiai értelemben vett realiztikus generatív elméleti keret az anyanyelvi beszélők kompetenciájának és az anyanyelv elsajátításának modellálása szempontjából] (2. lábjegyzet). Tehát az LFG-nek is a („saját képére formált”) univerzális grammatika kidolgozása – és nem csupán egy jól működő implementált nyelvtanváltozat kifejlesztése – a végső célja. Ahogyan azt a disszertáció több témakörével kapcsolatban hangsúlyozom és szemléltetem, az elmélet számára az implementációs vonalnak két szorosan összefüggő szempontból van meghatározó jelentősége. Egyrészt az elméleti eredmények, általánosítások, szabályok közvetlenül ellenőrizhetők: ha meg tudunk tanítani egy számítógépet egy bizonyos jelenséget megfelelően megragadó szabályrendszer helyes alkalmazására, akkor jó okunk van annak feltevésére, hogy egy ilyen jellegű szabályrendszert a fejlettségnek minden valószínűség szerint sokkal magasabb fokán álló emberi agy (az emberi CPU) is minden további nélkül tud használni. Másrészt az egyes nyelvek grammatikájának implementációs folyamatában olyan meglátások, általánosítások kristályosodhatnak ki, amelyek érdemben hozzájárulhatnak az elméleti vonal pontosításához vagy továbbfejlesztéséhez.

A disszertáció bevezető fejezetét újraolvasva most úgy látom, hogy az LFG-nek a fentebb vázolt jellemzőire erőteljesebben és részletesebben kellett volna már itt rámutatnom. Főként ennek a számlájára írom azt, hogy É. Kiss Katalinban részben téves kép alakult ki az elmületről. A disszertáció átdolgozása során ez a hiányosságot ki fogom küszöbölni.

1.2. Hiányosságok

1.2.1. Alberti Gábor véleménye

Opponensem bírálatának harmadik fejezetében egy további elemzési dimenzió bevonását hiányolja és javasolja: érdemes lenne feltárni a topik–predikátum vonal bal perifériájára jellemző szintaktikai jelenségek pragmaszemantikai hátterét. Ez a javaslat elsősorban a disszertáció 4. fejezetének jelenségtörét érinti: (kontrasztív) topikok és kvantorok. A hiányérzet és a javaslat teljesen jogos, köszönettel veszem általában is, és köszönöm a konkrét példákat és a vizsgálatba való bevonásra ajánlott jelenségek számbavételét is (univerzális kvantorok, kontrasztív topikok, párlistás kérdések), és köszönettel veszem majd, ha megkapom Alberti Gábor és Farkas Judit egyik legutóbbi, témába vágó előadásának az anyagát, amelyet Alberti Gábor a bírálatában említ. A kutatás kiterjesztése

ebben az irányban kétségtelenül jelentősen hozzájárulhat a szintaxis, a szemantika és a pragmatika érintkező felületeinek elemzése révén ahhoz, hogy a szintaktikai jelenségek működésének leírását teljesebbé és nagyobb magyarázó erejűvé tegyék. A saját további kutatásaimnak és az általam vezetett kutatócsoport közeljövőbeli kutatásainak a tematikus tervezése során ezt a vizsgálati irányt – több más iránnyal együtt, amelyekről a válaszom további részeiben fogok szólni – mindenképpen szem előtt tartom majd. Ez annál is inkább így van, hogy – amint a dolgozatom címe is jelzi – egy LFG-s magyar szintaxis alapvetése volt a kitűzött célom, és ez (a párhuzamos implementációs vonulattal) már önmagában is meglehetősen komplex és szerteágazó kutatási kihívás volt, amit a 394 oldalas „tárgyasult” eredmény is tükröz. Ennél többre az adott keretek között reálisan nem vállalkozhattam, de tisztában voltam azzal, hogy ez az alapvetés, ha tarthatónak bizonyul, továbbfejlesztést igényel majd számos irányban.

1.2.2. Kornai András véleménye

1.2.2.1. Módszertani hiányosságok

Opponensem először kitágítja a modern nyelvészeti irányzatok áttekintésének horizontját, és bőséges „adatolással” alátámasztva három alapvető csoportot különít el: (i) a transzformációs grammatikából kinőtt elméletek (Kormányzás és Kötés, Minimalizmus, Általánosított Frázis-szerkezet, Fej-vezérelt Frázisszerkezet, Relációs és az LFG); (ii) a transzformációs grammatikával vitázó, gyakran történetileg annál mélyebb gyökerű nyelvtani elméletek (Függőségi Nyelvtan, Esetgrammatika, modernizált strukturalista megközelítések, konstrukciós és kognitív nyelvtanok); (iii) formális, matematikai megalapozású és számítógépes igényű nyelvtanok (kategoriális, megszorítás alapú, fa-adjunkciós és a statisztikai nyelvmodellezésből kinőtt mélytanuláson alapuló elméletek). Külön köszönöm opponensemnek ezt a horizonttágítást. A disszertáció átdolgozása során az LFG pozicionálásakor mindenképpen fel fogom használni. Ebből a tágabb horizontból szemlélődve Kornai András hiányosságként rója fel, hogy a statisztikai-empirikus alapú megközelítések, amelyek napjainkban a szabályalapú rendszerek fölé nőnek az elméleti változatosság és a deduktív mélység tekintetében, még az említés szintjén is kimaradtak. Ez kétségtelen tény, mint ahogy az is, hogy a disszertáció a (ii) csoportba tartozó elméletekről sem emlékezik meg, és az LFG-t „csak” a „csoporttársaihoz” viszonyítva jellemzi. Bár úgy gondolom, hogy a disszertáció alapvető célkitűzéseinek megfelelt a jóval szűkebb horizont, és ebben a környezetben alapos és rendszerszerű összehasonlítást végeztem az LFG és a vele egy kategóriában található elméletek között (ezt egyébként mindhárom opponensem, tehát Kornai András is, önmagában is jelentős teljesítményként értékelte), kétségtelen tény, hogy egy szélesebb látókör felvázolása értékes adalék lehet a munka megjelentetésre átdolgozandó változatában. A (iii) csoportra jellemző empirikus orientáltság hiányát opponensem a konkrét hiányosságok között is megemlíti, l. az 1.2.2.2 pontot.

1.2.2.2. Konkrét hiányosságok

Kornai András négy hiányt fogalmaz meg. Az alábbiakban idézem tőle a bíráló szövegek legfontosabb részeit az opponensi vélemény 3. és 4. oldaláról, majd kifejtem válaszaimat.

(A) „Talán a legfontosabb hiányosság az, hogy az a hihetetlen változás, ami a nyelvészet egészét áthatja, az elmozdulás a szabályalapú, racionalista elméletektől az adatalapú, empirista elméletek felé, egy kicsit sem érintette meg ezt a dolgotat [...]. Különösen fájó ez azért, mert a magyar

nyelvre van nagyon jó minőségű korpusz, méghozzá olyan, ami az LFG mindkét alapvető struktúrájának, az összetevős és a funkcionális struktúrájának megfelelő módon le van elemelve (Szeged Treebank, Szeged Dependency Treebank).”

- Való igaz, ebben a disszertációban egyáltalán nincs empirikus merítés, korpusz alapúság. Ez tudatos választás, döntés volt a részemről. A fő ok: ahogyan azt több helyen hangsúlyozom, alapvető célom az volt, hogy kidolgozzam a magyar nyelv szintaktikai megközelítésének LFG-s elméleti keretrendszerét. Ha úgy tetszik, arra kellett összpontosítanom, hogy a magyarral foglalkozó generatív szintaktikai megközelítések által a vizsgálat középpontjába állított jelenséghalmaz kezelésére kidolgozzam az LFG-s alternatívát. E vállalkozás már önmagában is akkora kihívást jelentett számomra, hogy csak a legalapvetőbb szerkezet típusokkal tudtam foglalkozni, amelyeket egyszerű, „vegyszerű” példákkal szemléltettem. A példák tekintélyes részét alternatív generatív szintaktikai munkákból vettem át. Ennek az a szintén előre tervezett hozadéka is volt, hogy egyrészt megkönnyítette a különböző elméletekben javasolt elemzések összehasonlítását, másrészt (reményeim szerint) az LFG-t kevésbé ismerő generatív nyelvészek számára követhetőbbé tette az LFG-s elemzések gondolatmenetét, a formalizmus összefüggésrendszerének a részleteit. Ugyanakkor arra is szeretnék rámutatni, hogy a kis létszámú csapattal, a 2008-ban általam alapított és azóta is általam vezetett Lexikai-Funkcionális Grammatikai Kutatócsoporttal, komolyan szem előtt tartjuk az empirikus lefedettség elvét. A kutatócsoport fő projektje a HunGram implementációs nyelvtan fejlesztése, vagyis egy LFG alapú magyar szintaxis számítógépes implementálása. Eddig két kutatási pályázatot nyertünk el és fejeztünk be sikeresen. Az első egy OTKA pályázat volt (2008-2013), amelynek során kidolgoztuk a HunGram alapelveit és meghatározó eszközrendszerét az egyszerű véges mondat legfontosabb jelenségeinek megragadására (a főnévi csoport elemzésének teljes körűnek tekinthető kidolgozását már korábban elvégeztem). A második egy TÁMOP pályázat volt 2010 és 2012 között, amelyben a fő vállalkozásunk éppenséggel empirikus indíttatású volt. A HunGram nyelvtanunk egy célzottan leegyszerűsített változatával létrehoztunk egy másfél millió szót tartalmazó „treebank”-et (HG-1 Treebank), amelyhez a nyersanyagot a Magyar Webkorpuszból nyertük ki. Ez az azóta is ingyenesen hozzáférhető online treebank (<http://corpus.hungram.unideb.hu/>) 283 786 olyan, az említett korpuszból származó magyar mondatot tartalmaz, amelyre a célzott HunGram nyelvtanunk egy vagy két elemzést adott. A treebankben különböző paraméterek alapján lehet keresni, és a rendszer megadja a kiválasztott mondatoknak az összetevős szerkezetét, valamint minden egyes szó részletes morfológiai elemzését. Ez a projektünk tehát pontosan az empirikus lefedettség mértékének a vizsgálatát végezte el sikeresen egy tekintélyes méretűnek tekinthető, „természetes” nyelvi anyagon. Ezeket a tényeket a disszertációban is megemlítem a kutatócsoportunk tevékenységével kapcsolatban, de egyértelmű, hogy nem kellően hangsúlyosan: a 49. oldalon a 77. lábjegyzet tartalmazza a legfontosabb idevágó információkat.
- A Kornai Andrásról fent idézett kritika a bírálat harmadik részében is megjelenik. „Talán kár, hogy a statisztikai alapú elemzések ennyire kimaradtak, mert nincs az az empirikus elemzés, amely (mondjuk) a 332. old (72)-t akár csak illusztrációként is megtűné (és persze a tézisekben (14)-ként előjövő 334. old (76)-ról már ne is beszéljünk)” (4. oldal). Az utóbbi ominózus mondat a következő.

(1) Soha senki senki mellett sem lát meg senkit sehol sem Jánossal sem.

- Opponensemmel annyiban egyetértek, hogy egy empirikus elemzés ezt az állatorvosi lóval párhuzamba állítható nyelvészdoktori példát nem tűrné meg. Ugyanakkor a dolgozat fentebb vázolt példaanyag-használati jellemzői akár részleges feloldozást adhatnának ebből a szempontból. De még nem is csupán erről van itt szó. Azért kreáltam ezt a természetességnek még a látszatát is távolról elkerülő példát, mert az összes olyan kifejezéstípust bele akartam tenni, amely egyáltalán előfordulhat a magyar mondatokban tagadó környezetben, és egyúttal azt is szemléltetni kívántam egyetlen kompakt példa révén, hogy az implementált nyelvtanom minden kifejezéstípust képes megfelelően kezelni.

(B) „Hiányoltam a felszólító és a feltételes módok mélyebb tárgyalását” (4. oldal).

- Teljesen jogos hiányérzet. Általános mentségemül annyit tudok felhozni, hogy ezek a jelenségek érzékelhetően kisebb mértékben vannak a magyarral foglalkozó generatív nyelvészeti kutatások homlokterében, és ez az én kutatásitéma-választásomat is befolyásolta. Opponensem azon további megjegyzése is nagyon igaz, hogy a kitekintő 7. fejezet sem tűzi ki önálló kutatási témaként ezt a hiánypótlást. A 7.7 rész 5. pontjában további (elméleti és implementációs) témaként a következőket soroltam fel: a véges ige utáni tartomány elemzése, a nemvéges ígét tartalmazó szerkezetek vizsgálata és az összetett mondatok jellemzése. Ebbe a sorba valóban beillesztendő – még hozzá előkelő helyen – az opponensem által hiányolt további két témakör. Köszönöm, hogy erre hangsúlyosan felhívta a figyelmemet. Jelen pillanatban úgy látom, hogy mind elméleti, mind implementációs szempontból viszonylag könnyen „feldolgozható” kutatási témákról van szó. A felszólító módú szerkezeteket közvetlenül az igevek elemzése után lesz érdemes megvizsgálni, a feltételes móddal kapcsolatos egyik legsarkalatosabb kérdéssel, az ’irrealis’ jelentésű *volna* konstrukciókkal (pl. *olvastam volna*) pedig már behatóbban foglalkoztam egy konferencia-előadás keretében LFG-elméleti és implementációs szempontból egyaránt.

(C) „Gyakorlatilag nincs szó a szemantikailag transzparensőbb lokatív és instrumentális esetekről, és általában az esetrendszer jóval kevesebb figyelmet kap, mint azt egy (a) lexikalista (b) magyarral foglalkozó munkától várhatnánk” (4. oldal).

- Ez az észrevétel is teljesen jogos, köszönet érte. A hiány magyarázata a következő. LFG-elméleti szempontból a különböző funkciójú esetragos főnévi csoportokkal és névutós kifejezésekkel az 1995-ös monográfiámban foglalkoztam alaposabban: Laczkó (1995). Az implementációs részleteket pedig már a HunGram vállalkozás legelején, lényegében a kutatócsoport 2008-as megalakítása előtt kidolgoztam egy Fulbright ösztöndíj jóvoltából a Stanford Egyetemen. Ez viszont csak „háttér-információs” magyarázat. A hiányérzet valós, és úgy kellett volna kiküszöbölnöm, hogy egy alrészben – mondjuk a bevezető fejezetben – röviden összefoglalom az idevágó kutatási eredményeimet, és az olvasót a korábbi munkáimhoz irányítom a további részleteket illetően. Ezt a hiányt mindenképpen megszüntetem majd az értekezés átdolgozásakor.

(D) „Az akadémia doktorától elvárható, és Laczkó Tibortól én el is várnám, hogy ne csak önálló kutató legyen, hanem iskolateremtő személyiség, végtére is Joan Bresnan és Komlósy András legjobb magyar tanítványáról van szó! A feladatot megkönnyítendő elkezdtem egy (a közösség által már régóta tervezett) száz mondatos tesztalalmaz összeállítását, ezt külön fogom átadni a jelöltnek, mert a bírálathoz csak indirekte tartozik” (3. oldal).

- Úgy vélem, eddigi tudományos tevékenységem érzékelhetően meghaladta az önálló kutatói szintet. A 2008-tól működő Lexikai-Funkcionális Grammatikai Kutatócsoportomban eddig négy fiatal kolléga dolgozott, és – amint azt fentebb kifejtettem – két sikeres pályázati projektet valósítottunk meg, számos társszerzős cikket írtam a kutatócsoport tagjaival. A legfiatalabb csoporttag, Szűcs Péter LFG-keretben írt PhD disszertációjának nyilvános vitája a közeljövőben várható. Oktatásrendszeri hasonlaltal élve: ez valószínűleg még nem tekinthető iskolateremtésnek, de azért talán óvodai szintű eredményként értékelhető.
- A fentiek alapján is köszönöm opponensem biztatását az iskolateremtésre. Dolgozom rajta, a kutatócsoport közeljövőbeli tervei között szerepel egy újabb pályázat benyújtása, és ez – ha eredményesnek bizonyul – további lendületet és anyagi forrásokat nyújthat az iskolateremtési tevékenység számára.
- Külön köszönettel vesszük majd (az előző megjegyzésem szellemében is) opponensem beígért száz tesztmondatát. Ezzel kapcsolatban hadd jegyezzem meg, hogy a *ParGram* (*Parallel Grammar* 'Párhuzamos Nyelvtan') elnevezésű nemzetközi implementációs nyelvtanfejlesztő közösségben, amelynek kutatócsoportunk aktív tagja, az ilyen jellegű tesztmondat-sorozatok elemzésének implementálása és az egyes implementált nyelvtanok megoldásainak az összehasonlítása, a tanulságok levonása és a közösen elfogadandó elemzési elv- és kategóriarendszer megállapítása együttműködésünk rutinfeladata. Ebből kifolyólag a száz tesztmondat között számos olyan is szerepelhet majd, amelyeknek (pontosabban: amelyek más nyelvekbeli megfelelőinek) az elemzése és implementálása, majd az eredmények kiértékelése ebben a tágabb implementációs közegben is relevánsnak bizonyulhat, és ebben az esetben ezek „nemzetközi elemzésére” a kutatócsoportunk javaslatot fog tenni.
- Valóban Joan Bresnan tanítványának tekintem magam, mert abban a kivételes megtiszteltetésben volt részem, hogy egy Soros és két Fulbright kutatói ösztöndíj keretében egy-egy tanévet tölthettem a Stanford Egyetemen, és mindhárom esetben Joan Bresnan, az elmélet egyik megalkotója volt a tudományos tanácsadóm. Az LFG szempontjából Komlósy András viszont nem tekinthetem mentoromnak a következő okokból. Én az elmélettel Farrell Ackerman jóvoltából ismerkedtem meg, mint ahogy Komlósy András is. Ennek az a története, hogy Ackerman az 1982/83-as tanévben Magyarországon tartózkodott Fulbright ösztöndíjasként az MTA Nyelvtudományi Intézetében, de – szerencsémre – a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen is tartott két kurzust: egyet a GB-ről és egyet az akkor még abszolút újdonságnak számító alternatív generatív elmületről, az LFG-ről (a Bresnan által szerkesztett, 700 oldalt meghaladó LFG-s „alapvetés” 1982-ben jelent meg, erre fentebb, az 1.1 pontban Bresnan (1982a)-ként hivatkoztam már). Az LFG-ről az első magyarországi ismertetést én írtam az Általános Nyelvészeti Tanulmányokban, és kezdetben Komlósy Andrással ketten műveltük ezt a nyelvészeti irányzatot Magyarországon. Andrástól a munkái alapján sokat tanultam a nyelvészeti gondolkodás és érvelés terén, de „magyarországi LFG-s mentoromnak” egyértelműen Farrell Ackermant tekintem.

2. Az egyes fejezetekre vonatkozó kritikai észrevételek

Ebben a részben sorra veszem a fejezeteket, és a teljesség kedvéért azokat is megemlítem, amelyekkel kapcsolatban nem kaptam bíráló megjegyzéseket.

2.1. Első fejezet: Introduction [Bevezetés]

Köszönöm opponenseim (főleg É. Kiss Katalin) méltató szavait a fejezet tartalmi és formai erényeiről. Tőlük nem kaptam kritikai észrevételeket erre a fejezetre vonatkozóan. Ugyanakkor én a fenti 1.1 pontban önkritikát gyakoroltam. Rámutattam, hogy az LFG ismertetése során feltehetőleg nem hangsúlyoztam kellőképpen az elmélet határozott elköteleződését a generatív grammatika legáltalánosabban vett alapelvei és alapvető célkitűzései iránt, és ez félreértésre adott okot. Ezt a lakonikusság számlájára írandó hiányosságot az értekezés átdolgozása során majd megszüntetem.

2.2. Második fejezet: The basis structure of Hungarian finite clauses [A magyar véges tagmondatok alapszerkezete]

Ezzel a fejezettel kapcsolatban is csak elismerő észrevételeket kaptam, köszönet értük. Ezen túlmenően ide kívánczik Alberti Gábor két olyan megjegyzése, amelyek nem a disszertációra, hanem az LFG-re vonatkoznak, és amelyek először ezt a fejezetet érintik közvetlenül, de érvényesek a 3. és a 4. fejezetre is, azokat is nevesíti opponensem.

Az első és nagyon általános megjegyzése az általa kidolgozott alternatív elméleti keret, a GASG (*Generative Argument Structure Grammar* 'Generatív Argumentumszerkezet Grammatika') talaján állva annak kinyilvánítása, hogy egy nyelvtan összetevős szerkezetét a mondat elemeinek sorrendiségére célszerű redukálni. Ez a szemlélet a lehetséges összetevős szerkezeti megközelítések skálájának az egyik végpontján helyezkedik el, míg a jól ismert chomskyánus felfogás képviseli a másik végletet. Az LFG ebből a szempontból, ahogyan azt a disszertációban én is hangsúlyozom, a skála közepe táján helyezhető el. Alberti Gábor fenntartásokat fogalmaz meg az exocentrikus reprezentációkat illetően (és szigorúan ebben a kérdésben egy platformon van a chomskyánus nézettel). Ezzel szemben én úgy vélem, hogy az LFG-ben meggyőző érvek sora vonultatott fel amellet, hogy indokolt az endo- és exocentrikusságot is parametrikus opciókká tenni az univerzális grammatikában.

Alberti Gábor másik megjegyzése a fókusz kezelésére vonatkozik. Összeveti az én LFG-s megoldásomat a GASG-ban eddig javasolttal. Először elfogadja az általam megfogalmazott kritikai észrevételt, majd felvázol egy izgalmasnak ígérkező alternatív megoldást a GASG rendszerében. Mindkét megjegyzésre az az általános válaszom (amelyhez hasonló a chomskyánus irányzattal kapcsolatban is megfogalmazhatnák), hogy az LFG is és a GASG is generatív és implementálható/implementált modellek, érdemes és tanulságos lesz (vagy lenne) a jövőben összevetni azok működését, elvszerűségét és hatékonyságát bizonyos magyar nyelvi jelenségek elemzésével kapcsolatban.

2.3. Harmadik fejezet: Verbal modifiers [Igemódosítók]

É. Kiss Katalin (az immár szokásosnak tekinthető) méltató szavakon kívül két további észrevételt tesz.

(B) É. Kiss Katalin úgy érti az *érkezik* típusú predikátumok kezelésére tett javaslatomat, hogy egy ilyen ige azt írja elő, hogy „egyik argumentuma preverbális pozícióba kerüljön” (2. oldal). Néhány „ellenpélda” alapján (*A vonat A HATODIK VÁGÁNYRA érkezik, A vonat ÖTKOR érkezik, A vonat KÉSVE érkezik*) opponensem a következő megállapítást teszi. „LT általánosításával ellentétben tehát az *érkezik* nem kívánja meg, hogy argumentum álljon előtte fókuszként, szabad határozóval is megelégszik, másrészt ha határozatlan az alanya, nem szükséges, hogy az az ige előtt álljon: *Érkezett egy vonat*” (3. oldal).

(2) *érkezik*, V ($\uparrow$ PRED)= ‘arrive <($\uparrow$ SUBJ) ($\uparrow$ OBL)>
 { ($\uparrow$ FOCUS)
 | ~($\uparrow$ FOCUS)
 ($\uparrow$ OBL CHECK VM)=+ }.

8

diszjunkció második tagját kell módosítani, és abban bevezetni egy további diszjunkciót. Ez a szerkezetípus is bele fog tartozni a disszertáció végén kijelölt további kutatási irányok egyik legfontosabb témakörébe: az ige utáni tartomány vizsgálatába.

2.4. Negyedik fejezet: Operators [Operátorok]

É. Kiss Katalin (ismét a szokásos elismerő szavak után) egy konkrét és egy általános megjegyzést tesz.

(A) Rámutat, hogy az általam speciális FOC (= fókusz) + WH (= kérdő kifejezés) szerkezetként elemzett típus alternatív intonációval CT (= kontrasztív topik) + WH (= kérdő kifejezés) szerkezetként is elemezhető. Ezt köszönettel veszem, és további elemzési lehetőségként beépítem a disszertációba az átdolgozás során.

(B) Az általános megjegyzés arra az opponensem által tévesen levont következtetésre hoz a fejezetből példát, amelyről az 1.1 pontban szoltam részletesebben. Itt a következőket írja. „LT itt is – és a dolgozat számos más helyén is – hangsúlyozza, hogy a jelenségeknek elvszerű, „principled” leírását adja. Ez az elvszerűség azonban mást jelent, mint a chomskyánus irodalomban. A leírás számomra taxonomikusnak tűnik. [...] Az LFG-ben nyilván az jelenti az elvszerűséget, ha a leírás az elméletben elfogadott, számítógépre implementálható technikai apparátust, illetve annak augmentált változatát alkalmazza. Az LFG nem törekszik ún. „magyarázó adekvátságra”, nem törekszik megmagyarázni, hogy miért éppen a felsorolt 11 kombinációban fordulhatnak elő az operátorok, csupán csak rögzíti a tényeket” (3. oldal). Erre a megjegyzésre két pontban reagálok.

(i) Az általános válaszom az, hogy meghatározó mértékben az én lelken szárad az, hogy opponensem félreértette az LFG deklarált generatív nyelvészeti irányultságát, elkötelezettségét a generatív nyelvészet alapelvei és alapvető célkitűzései iránt. Ezt fentebb már többször is kinyilvánítottam.

(ii) A megjegyzésnek az adott fejezetre vonatkozó kitételére pedig az a válaszom, hogy ezek szerint itt (és a disszertáció több hasonló pontján) szintén nem fogalmaztam szabatosan. Elvszerűsége itt (és máshol is) azt értettem, hogy az, amit kidolgoztam, az LFG eszköz- és elvrendszerében ad „elvszerű” leírást a vizsgált magyar jelenségekről. Értelemszerűen az LFG egésze és az elmélet univerzálisgrammatika-építési törekvései számára az eredményeim (a benső elvszerűségük dacára) a taxonomikus-deszkriptív leírás szintjén értékelhetők. Több fejezet végén is jelzem, hogy további kutatási feladatnak tekintem az eddigi elemzések kiterjesztését különböző irányokban és szinteken. Például a harmadik fejezet végén azt írom, hogy az eddigi szakirodalmi eredményekre támaszkodva ki fogom dolgozni a fókuszípusok LFG-re adaptált rendszerét. A negyedik fejezetben rámutatok, hogy a disszertációban csak a univerzális kvantorokkal foglalkoztam, a többi kvantor jellegű kifejezést később szándékozom vizsgálni. Az ötödik fejezettel kapcsolatban pedig ez a kérdés teljesen más összefüggésben kerül majd elő, amikor É. Kiss Katalinnak az arra a fejezetre vonatkozó észrevételeire reagálok. Ezeket a vonatkozásokat jól érzékelhetően nem tettem kellően világossá, ezért ebből a szempontból is engem terhel a felelősség.

Azt is hangsúlyozni szeretném ebben az összefüggésben, hogy az LFG implementációs vonulata is jelentős mértékben és termékenyen tud hozzájárulni az elmélet univerzálisgrammatika-építési törekvéseihez. Műhelykonferenciáinkon mindig központi téma az, hogy az egyes implementált nyelvtanok be akarnak-e vezetni új jegyeket, és ha igen, miért, és ezek a jegyek hogyan viszonyulnak a már közösen kialakított és elfogadott jegyrendszerhez. Ezekkel a megjegyzésekkel kapcsolatban hadd idézzem téziseim legutolsó mondatát is a 21. és 22. oldalról. „*Bízom benne, hogy az eddig elért és a disszertációban dokumentált eredményeim az adott területeken hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy az LFG és annak implementált változata minél több nyelvet és nyelveken átívelő jelenségtípust elvszerűen lefedjen, és tovább építse univerzális nyelvtanát – a saját felfogása szerint.*”

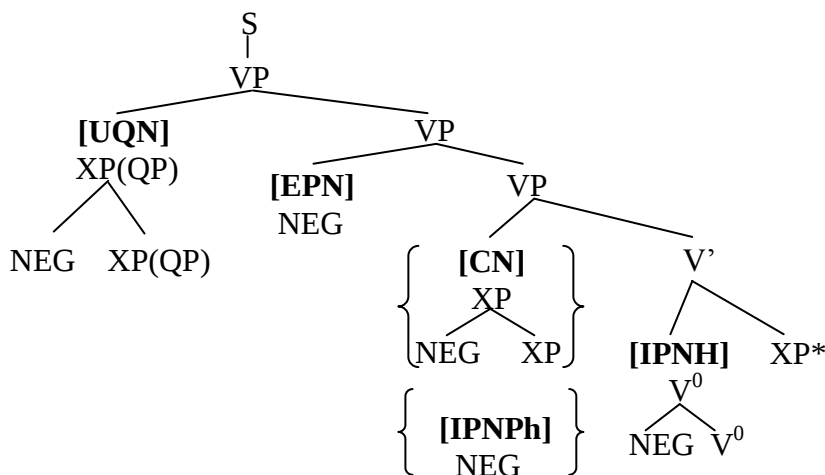
2.5. Ötödik fejezet: Negation from an XLE perspective [A tagadás egy XLE-s perspektívából]

É. Kiss Katalinnak ezzel a fejezettel kapcsolatban van messze a legtöbb kritikai észrevétele. Először pontokba szedve őket egyenként reagálok rájuk, majd néhány általános megjegyzést teszek.

(1) „Laczkó azt állítja, hogy a konstituens-tagadás nem mondathatókörű; ezt azonban az igetagadás és a fókusztagadás esetében nem bizonyítja. [...] Valójában mind a tagadott ige, mind a tagadott fókusz tagadó egyeztetést idéz elő: *Nem hívta fel senki a barátját; Senki nem A BARÁTJÁT hívta fel*” (4. oldal).

• A disszertáció 312. oldalán (33)-ban adok egy szerkezeti áttekintést az általam feltett tagadásfajtákról. Ezt itt a gondolatmenetem könnyebb követhetősége érdekében (3)-ként megismétlem.

(3)

[UQN] = universal quantifier negation, [EPN] = (VP)external predicate negation, [CN] = constituent negation, [IPNPh] = (VP)internal predicate negation, phrasal adjunction, [IPNH] = (VP)internal predicate negation, head-adjunction. The curly brackets signal the complementarity of [CN] and IPNPh].

• Azt a tagadásfajtát, amelyet opponensem az első példájával szemléltet, én nem konstituens-tagadásnak fogom fel, hanem predikátumtagadásnak, és ezt mondattagadásként, tagadó egyeztetést kiváltó tagadásként elemzem. Az én rendszeremben a szóban forgó példában a tagadószó nem is az igehez (V^0 -hoz) van csatolva, hanem a Spec,VP pozíciót foglalja el. Akkor teszem fel az egyébként

szintén predikátum-, azaz mondattagadásban, hogy a tagadószó az igéhez van csatolva, amikor a fókusz pozíció ki van töltve, és a tagadószó a fókusz és az ige között helyezkedik el, mint például a következő mondatban: *TEGNAP nem hívta fel senki a barátját*. Nálam a konstituens-tagadásnak három típusa van: (i) közönséges konstituens-tagadás, amelyben a tagadott mondatrész a fókusz pozíciót foglalja el Spec,VP-ben; (ii) univerzáliskvantor-tagadás, amelyben a tagadott kvantor a VP-hez van csatolva, mert a fókusz pozíciót egy másik elem foglalja el; (iii) univerzáliskvantor-tagadás, amelyben a tagadott kvantor a fókusz pozíciót foglalja el (ez voltaképpen a közönséges konstituens-tagadás altípusa).

- Ami pedig az MP-irodalomban fókusztagadásnak nevezett típust illeti, itt megítélésem szerint (legalábbis abban a nyelvváltozatban, amelyet modelláltam, és amelyet én is beszélek) több értelmezési lehetőség is van egy olyan mondat esetében, amelyben a tagadószt egy fókuszált összetevő követi. (Egyébként É. Kiss (1992) GB-s tagadásfelfogása, amelyet én átültettem az LFG-be és implementáltam az XLE-ben, szintén megkülönböztetett két típust: konstituens-tagadást és VP-tagadást.) Például opponensem második mondatát úgy is lehet folytatni, hogy benne az ige utáni tartományban a megcélzott jelentésben nincs tagadó környezet: *Senki nem A BARÁTJÁT hívta fel valamikor (⇔ semmikor) Jánostól is (⇔ Jánostól sem), hanem mindenki A FELESEGÉNEK küldött sms-eket tegnap János telefonjával is*. Ezekről a komplikációkról az alábbi általános megjegyzéseimben is lesz még szó.

(2) Laczkó [...] azt feltételezi, hogy a *senki nem* szintén konstituens-tagadás, tehát mind a *senki sem*, mind a *nem mindenki* tagadott konstituensek, csupán abban különböznek, hogy a *senki nem/senki sem* engedélyez tagadó egyeztetést, a *nem mindenki* viszont nem engedélyez. Ez a gondolatmenet mind szintaktikailag, mind szemantikailag tarthatatlan. Ami a szintaxist illeti, hogy lehet, hogy konstituens tagadás esetén hol elöl, hol hátul áll a tagadószó a tagadott konstituensen belül. Másrészt a *Senki NEM hívta fel a barátját* mondatban a tagadószó az igével alkot egy konstituenst; hogy alkothatna tehát egy konstituenst az alannal is? Ami a szemantikát illeti, a *Senki sem a barátját hívta* mondat *senki*-je univerzális kvantor ('mindenkire az áll, hogy nem a barátját hívta fel'); mely konstituensnek volna a tagadása?

- Ami a tagadószó konstituens előtti és utáni előfordulását (a váltakozást) illeti, É. Kiss (2011) is levezeti történetileg azt, hogy a *sem* egy ponton „elől módosító elemből” „hátul módosító elemmé” vált. Ezt értelemszerűen erősíthette, hogy az *is* is hátulról módosít, és a *sem* ennek az elemnek a negatív polaritású megfelelője. Valójában az ige előtti tartományban előforduló *senki nem* változatnak a *senki sem*-éhez hasonló szintaktikai elemzése lehet kérdéses. Erre pedig az a válaszom, hogy az LFG *what-you-see-is-what-you-get* elve lényegében elő is írja ezt a megoldást (= amit látsz, azt kapod, vagyis azt ábrázolod). Erről még részletesebben szólok alább.

- Opponensem félreérti azt, ahogyan én elemzem a *Senki NEM hívta fel a barátját* mondatípust. Nálam a *senki nem/sem* és a *János sem* összetevőt alkotnak, és a Spec,VP pozíciót foglalják el, és ha ott fordulnak elő, akkor tudnak mondattagadást kódolni, tehát a *senki nem nem*-je nem az igével alkot egy összetevőt, hanem a *senki*-vel, mindezt l. a disszertáció 332. és 335. oldalán.

- Ami a szemantikát illeti, készséggel elfogadom, hogy az opponensem által megadott értelmezés a szabatos. Én ebben a disszertációban egyáltalán nem foglalkoztam ilyen jellegű szemantikai kérdésekkel, és a konstituens-tagadás kifejezést LFG-szintaktikai értelemben használtam, és ezt azzal kapcsoltam össze, hogy az adott pozícióban mondattagadást is kódol ez az összetevő.

(3) LT további érve a konstituens-tagadás mellett, hogy a fókusztagadó *nem/sem* nem engedélyez ige utáni *se* névmást. Szerintem viszont az ilyen mondatok jók: *Soha sem a FELESÉGÉT hívta fel semelyik férfi; Semelyik évfolyamon sem szintaxisból bukott meg senki.*

- Megítélésem szerint ezek a példák alaposabb vizsgálatot igényelnek majd a későbbi kutatásaim során. Az én nyelvérzéke alapján jelen pillanatban az a benyomásom, hogy az értelmezés és az elfogadhatóság alapvetően attól függ, hogy az ige utáni *se* összetevő hangsúlyos-e vagy *sem*. Ha *nem*, vagyis ha a fókusz „hangsúlyíró” intonációs mintája ezt az összetevőt is a hatókörébe vonja, akkor szerintem nem jó a mondat. Ha pedig nyomatékot kap a *se* összetevő, akkor számomra is elfogadható a mondat. Ha ezek az ítéletek helytállóak, akkor értelemszerűen kiegészítésre szorul majd az elemzés. Köszönöm É.Kiss Katalinnak, hogy ráirányította a figyelmemet erre a jelenségre.

(4) Téves az a további érv is, hogy a *sem* egy „közönséges” főnévi kifejezést negatív polarítású elemmé változtat – pl. *Péter sem hívta fel a feleségét.* Itt a *sem* az *is* tagadással egyeztetett megfelelője, és mivel a *sem* közvetlenül a tagadószó előtt áll, összeolvad vele (vagy másként a tagadószó helyére lép). Ige utáni helyzetben ez nem történik meg: *Nem hívta fel a feleségét Péter sem.*

- Ez a megjegyzés azért kiemelten fontos, mert ennek a segítségével jól érzékeltethető egy lényeges különbség a chomskyánus irányzat és az LFG szintaxisfelfogása között. Az LFG-ben elképzelhetetlenek azok az elemzési mozzanatok, amelyeket opponensem említ. Nem lehet ilyen jellegű összeolvadást feltenni, és teljességgel motiválatlan lenne a *sem*-et a *nem* helyére beilleszteni (az oda mozgatus pedig a leghatározottabban ki van zárva az LFG-ben). A fentebb már említett LFG-s elv, a *what-you-see-is-what-you-get* szellemében az mutatkozott számomra a legkézenfekvőbb megoldásnak, hogy felteszem, hogy *senki sem*, *senki nem* és *Péter sem* típusú összetevőkkel állunk szemben minden előfordulásukban. Ezen túlmenően ahol opponensem a *nem* tagadószó szomszédos előfordulásával indít, majd összeolvadást vagy a *sem*-nek a *nem* helyére való beillesztését teszi fel, ott én az egyébként a *nem* által elfoglalt pozícióba helyezem az én *sem-es/nem-es* összetevőimet, és ezeket a pozíciókat ruházom fel (megfelelő LFG-s annotációk segítségével) azzal a plusz jeggyel/funkcióval, amelyet közönséges körülmények között a *nem* hordoz. Ez az LFG-s alternatívájuk az É. Kiss Katalin által vázolt transzformációs megoldásoknak. Egyébként a disszertáció 332. és 333. oldalán egy hosszabb lábjegyzetben (a 81.-ben) külön is hangsúlyozom, hogy a jelenlegi implementációs megközelítésemben mélyebb indoklás nélkül elemzem egységesen szerkezetileg a fenti három összetevő típust, és további kutatási feladat lesz a részletesebb érvelés, valamint a chomskyánus és az LFGs-s elméleti álláspontok összevetése. A lábjegyzetben csupán néhány megfontolást érdemlő LFG-s érvet említek röviden.

(5) Opponensem rámutat, hogy a disszertáció 323. oldalán az (53)-ban található példák elfogadhatatlanságának azt a magyarázatát, amelyet ő É. Kiss (2011)-ben ad, félreértettem. Ez valóban így van, elnézést kérek érte, és a disszertáció átdolgozott változatában ezt is helyre teszem.

(6) Abban is igaza van opponensemnek, hogy a disszertációban én csak egy empirikus általánosítás formájában megállapítom, hogy az ige előtt *nem* fordulhat elő egynél több *sem-es* összetevő, de erről *nem* adok magyarázatot. Az is igaz, hogy az a felvetésem, hogy esetleg szemantikai oka van ennek az összeférhetetlenségnek, *nem* állja meg a helyét. Ezeket a kérdéseket a további idevágó kutatásaimnak kell megvizsgálniuk.

(7) Általános megjegyzéseim a kritikai észrevételekhez kapcsolódóan a következők.

- (i) A tagadással foglalkozó ötödik fejezet és a létigéket elemző hatodik fejezet merőben eltérő jellegű a többi fejezethez képest: esettanulmányoknak is felfoghatók. Az eltérést már a címük is kifejezi: a tagadást alapvetően implementációs szempontból vizsgálom és elemzem (*Negation from an XLE perspective*), a létigék elemzésének pedig az a központi kérdése, hogy az elemzés milyen szerepet tulajdonítson a funkcionális szerkezeti reprezentációnak (*Copula constructions and functional structure*).
- (ii) Az ötödik fejezet bevezetőjében kiemelem, hogy az LFG-s elméletalkotás és az XLE-s implementáció nagyon gyakran LFG → XLE irányú kapcsolatban van, hiszen, amint azt a disszertációban számos ponton hangsúlyozom, az elméleti elképzelések ellenőrzésének kiváló eszköze az implementálhatóság kipróbálása. Ugyanakkor az ellenkező irányra is van elég sok példa, és ide tartozik az is, amiről az ötödik fejezetben beszámolok. A közvetlen ösztönzést az adta, hogy HunGram nyelvtanunknak már nagyon nagy szüksége volt a tagadást tartalmazó mondatok megfelelő kezelésére. Ráadásul az implementálással foglalkozó nemzetközi vállalkozásunkban, a ParGram közösségben pontosan a tagadással kapcsolatos jelenségek megragadásának XLE-s elv- és eszközrendszere mutatott az egyes implementált nyelvtanokon átívelő ellentmondásokat és következetlenségeket. Az ötödik fejezetben bemutatott eredményeim két szempontból jelentősek. Egyrészt sikerült egy olyan implementációt kidolgoznom, amely hatékonyan lefedi a magyar tagadó szerkezetek legfőbb típusait. Másrészt ennek az implementációnak a technikai részletei, amelyek az eszközrendszer elvszerűsítésére is koherens javaslatot tesznek, jelentős visszhangot váltottak ki a ParGram közösségben. Erről röviden a disszertáció 295. oldalán a 3. lábjegyzetben emlékeztem meg.
- (iii) Az előző pontban kifejtett okok miatt az implementált elemzés LFG-elméletesítését a közeljövő kutatási feladatoként jelöltem ki a magam számára. Részben ez az oka annak, hogy LFG-s szempontból még nincs a téma teljes alaposággal feldolgozva, és ez is hozzájárulhatott opponensem hiányérzetéhez bizonyos kérdéseket illetően.
- (iv) Ahogyan azt szintén megemlítem a fejezet bevezetőjében, az elemzés LFG-elméleti kiteljesítésével meg kívánom várni egy OTKA/NKFIH pályázat eredményeit a tagadásra vonatkozóan (a projekt címe: *Comprehensive Grammar Resources: Hungarian – Átfogó magyar nyelvtan*). Ennek a kutatásnak az a fő célja, hogy a lehető legalaposabban számba vegye az adott jelenségköröket, és megtegye az összes releváns empirikus általánosítást elméletfüggetlen formában. Az így összeálló anyag ismeretében lehet aztán egy teljes körű, megbízható elméleti megközelítést kidolgozni.
- (v) Annak ellenére, hogy az implementáció felől közelítettem a tagadáshoz, a fejezet elején elvégeztem a szokásos chomskyánus vs. LFG-s összevetést. Rámutattam, hogy É. Kiss (1992, 1994) GB-s elemzése, amely nem alkalmazza a NegP funkcionális projekciót, természetes módon átültethető egy LFG-s megközelítésbe, míg a NegP-vel operáló MP-s megközelítés erre LFG-s elvi okok miatt egyáltalán nem használható. Érdekes megjegyezni ezzel kapcsolatban, hogy Alberti Gábor opponensi véleményében üdvözli, hogy az LFG-s megközelítésben É. Kiss Katalin GB-s megoldására és nem napjaink MP-s elemzésére támaszkodtam.

2.6. Hatodik fejezet: Copula constructions and functional structure [Létigés konstrukciók és a funkcionális szerkezet]

Ehhez a fejezethez É. Kiss Katalin fűzött két megjegyzést: (i) egy dicsérő mondatot és (ii) egy kiegészítési javaslatot.

- (i) Az elemzés a tények sokféleségét számba vevő és rendszerező deskriptív adekvátság szép példája.
- (ii) LT szerint egzisztenciális mondatokban a megszámlálható főnevek csak akkor jók lokatív PP nélkül, ha többes számúak. Azonban Kádár (2006) megmutatta, hogy egyes számú alany mellől is elmaradhat a lokatív PP, ha a kontextusból vagy a szituációból kikövetkeztethető.

Köszönöm az elismerő szavakat (itt tehát ismét előkerül az adekvátság kérdése), a kiegészítési javaslatot pedig be fogom építeni a disszertáció átdolgozott változatába.

2.7. Hetedik fejezet: Conclusion – Results and outlook [Befejezés – Eredmények és kitekintés]

Ehhez a fejezethez nem kaptam kritikai észrevételt.

Végezetül...

Még egyszer hálásan köszönöm opponenseim áldozatos és alapos munkáját. Észrevételeikkel óriási segítséget nyújtottak nekem ahhoz, hogy kutatásaimat eredményesebben és célzottabban folytathassam tovább, illetve a disszertációt megfelelő elméleti igényességgel öntsem kiadásra méltó formába. Bízom benne, hogy válaszomat kielégítőnek találják, de természetesen készséggel állok rendelkezésükre, ha pontosítást vagy kiegészítést ítélnek szükségesnek.

Hivatkozások

- Bresnan, Joan. 1982a. ed. *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- É. Kiss, Katalin. 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer, Ferenc. ed. *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 79-177.
- É. Kiss, Katalin. 1994. Sentence structure and word order. In: Kiefer, Ferenc & É. Kiss, Katalin. eds. *The Syntactic Structure of Hungarian*. New York: Academic Press, 1-90.
- É. Kiss, Katalin. 2011. A sem szinkrón és diakrón szerepéről. In: Kádár, Edit & Szilágyi, N. Sándor. eds. *Szinkronikus nyelvleírás és diakrónia*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 95-109.
- Kádár, Edit. 2006. *A kopula és a nominális mondat a magyarban*. PhD értekezés, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
- Laczkó, Tibor. 1995. *The Syntax of Hungarian Noun Phrases – A Lexical-Functional Approach*. *Metalinguistica* 2. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Debrecen, 2017. október 18.

Laczkó Tibor